

Жмай Олександр
Член правління
громадської організації
«Молодіжна організація «Енектус»
при Одеському національному
університеті імені І. І. Мечникова»
(м. Одеса)
Телефон: +38 (063) 281-85-17
E-mail: saschagmai@gmail.com

БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНОГО БЛАГА В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

На сучасному етапі соціального і економічного розвитку суспільства питання благодійності в тому чи іншому ключі постійно виникає на порядку денному. Щоб відповісти на питання «що таке благодійність?», необхідно спочатку розібратися, який сенс вкладався в це поняття історично і яке значення ми надаємо йому сьогодні.

Найчастіше, щоб визначити значення слова, важливо дізнатися його етимологію. Однак в даному випадку «благо діяти», на мій погляд, не відповідає в повній мірі на питання «чому ми це робимо?». Якщо ж пройти трохи далі в історію і подивитися, де ця практика була найбільш розвинена, то стежка наших досліджень призведе до Римської імперії, де в останні роки до нашої ери, за часів імператора Августа, жив Гай Цільний Меценат, чие ім'я згодом стало прозивним.

Однак і тут не все так просто. Будучи довіреною особою імператора, Меценат вивів підтримку мистецтва і науки на державний рівень. Тобто «... не можна вважати, що меценат — це безсрібник, який безоплатно робить добро людям. Меценат — це той, хто, підтримуючи мистецтво, розвиває духовність суспільства як необхідна умова реалізації поставлених перед ним завдань»[1].

Таким чином, ми бачимо, що навіть на зорі часів благодійність не виключала особисті інтереси і не суперечила їм. Важливо відзначити, що при цьому особисті інтереси не протиставлялися громадським, а скоріше підтримували їх.

Тут важливо зрозуміти наступне: благодійність завжди здійснюється виходячи з особистих інтересів і для досягнення особистих цілей. Якщо, як у випадку з Меценатом, ви вважаєте мистецтво настільки важливою сферою, що готові її фінансувати як

на індивідуальному, так і на державному рівні, ви робите це заради своєї ідеї — навіть якщо ця ідея приносить суспільне благо країні і народу (при цьому, цілі і благо індивідуума, народу і держави не повинні бути спрямовані в різні боки, як це часто відбувається сьогодні, інакше ми отримаємо відмінну ілюстрацію до байки І. А. Крилова «Лебідь, рак і щука»).

Це працює і в тому випадку, якщо ви хочете для себе додаткові вигоди, наприклад, у вигляді відомості чи визнання, і навіть тоді, коли вами рухають абсолютно альтруїстичні помисли — адже ви, знову-таки, задовольняєте в першу чергу своє бажання допомогти іншим. Тому виходить, що, куди не кинь — усюди будуть чийсь потреби, заради задоволення яких і затівається вся ця епопея з благодійністю.

Сьогодні це явище, зазнавши певних змін, існує в суспільстві у вигляді ідей корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) і приватно-державного партнерства. Але навіть в такому вигляді відношення до нього неоднозначне. З одного боку, більша частина світової спільноти прийшла до розуміння того, що особисті інтереси і вигоди не можуть бути головним і єдиним двигуном для держави, підприємства чи окремо взятої людини. Це, як мінімум, виходить з того, що будь-яка людина, хоче вона того чи ні, живе в соціумі і змушена підкорятися його законам і вимогам, взаємодіяти з іншими людьми, враховувати їхні бажання і потреби, і так далі. Кен Уілбер, американський філософ і письменник, в своїй книзі «Коротка історія всього» описує це таким чином: «... у кожного ... є не тільки своя діяльність, але він також перебуває в суспільності з іншими. Якщо він виявляється нездатний до того чи іншого, ... він просто перестає існувати» [2]. Тобто, якщо одна з частинок (людина) відмовляється діяти за законами цілого (суспільства), вона так чи інакше припиняє своє існування — або змінюється.

З іншого боку, з огляду на зміни, які відбуваються в світі, багато підприємців говорять про те, що вони не зобов'язані відповідати перед суспільством нічим, крім своєї безпосередньої діяльності, яка і так вже включає якість продукції, її безпеку, гідну заробітну плату робітникам, чесну сплату податків і багато іншого. Все інше, на їх погляд, є відповідальністю держави і уряду, які просто перекладають свої обов'язки на інших, при цьому найчастіше не даючи додаткових прав (існують, звичайно, приклади звільнення від податків тієї суми, яка була спрямована на благодійність, однак це не занадто часта практика, яка, до того ж, в нашому економічному середовищі використовується скоріше для відмивання коштів, ніж для реальної допомоги стейкхолдерам).

Якщо, знову-таки, взяти за приклад благодійності КСВ і розглянути підходи до її впровадження [3], нам пропонують наступні варіанти:

- 1) ринковий підхід, коли державне втручання мінімально (найчастіше на рівні забезпечення пільг і підтримки законами);
- 2) державне регулювання, де благодійність по факту — це ще одне зобов'язання, а уряд виконує роль наглядача/вчителя, показуючи, що робити можна і потрібно, а що ні;
- 3) корпоративна совість, коли моральна відповідальність виникає всередині компанії, а не нав'язується ринком або державою ззовні;
- 4) концепція стейкхолдерів (англ. Stakeholder — «зацікавлені сторони»), яка має на увазі, що діяльність людини або підприємства оцінюється виходячи з того, чи служить вона інтересам держави, суспільства, конкурентів, партнерів, співробітників і т. д.

Таким чином, не можна сказати, що благодійність — це виключно приватна ініціатива (або, навпаки, державна). І намагаючись визначити, чи компенсує вона вимушені провали неефективної держави або, навпаки, є ідеальним інструментом вирішення соціальних проблем, важливо зрозуміти наступне: ми говоримо про спробу вирішити цей парадокс в той час, коли потрібно його просто прийняти і навчитися взаємодіяти з ним.

Як пропонує американський психолог і викладач Річард Фарсон в своїй книзі «Менеджмент абсурду» [4], нам потрібно зануритися в глибини абсурдності парадоксу і спробувати зрозуміти, що ж за ним криється. Незважаючи на те, що людина намагається підпорядкувати все навколо певній логіці і алгоритму, сама по собі вона є ірраціональною істотою. Скільки разів ми з вами могли помічати, що спроба навчитися на своїх помилках ні до чого не призводить, хоча, здавалося б, що може бути легше — не повторювати певний набір дій в певній ситуації. Той же приклад з курінням і вживанням алкоголю: найчастіше людина прекрасно усвідомлює шкоду своїх дій для себе і оточуючих, не хоче його, але, тим не менш, продовжує це робити.

Отже, коли ми намагаємося протиставити державу та благодійність, коли ми говоримо, що благодійність або нівелює огріхи уряду, або є ідеальним соціальним інструментом, ми автоматично відсікаємо якусь частину цього поняття, внаслідок чого воно стає неповним — і неефективним. Адже ніщо не заважає

кожному суб'єкту, будь то людина, фірма або уряд, творити благо — те, на яке він здатний, і те, яке для нього важливе. Тільки слід пам'ятати, що «права і свободи однієї людини закінчуються там, де починаються права і свободи іншої».

Література:

- 1) Вестник Международного института антиквариата «Мир искусств», № 1 (01) 2013. URL: http://int-ant.ru/docs/world_art1/index.html#/8/ (дата звернення: 11.11.2020).
- 2) Уилбер Кен Краткая история всего. М.: ПОСТУМ, 2018. с. 65.
- 3) Жмай А. В., Орлова Н. В. Анализ современных подходов к социальной ответственности бизнеса: возможности применения в Украине. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2014. Випуск 7. Частина 1. С. 19-23.
- 4) Фарсон Ричард Менеджмент абсурда: аспекты лидерства, которые часто остаются незамеченными. М.: ООО Издательский дом "София", 2006. 192 с.